

**ОПОЗИЦІЯ ЗАХІД/СХІД У ПОЕТИЧНОМУ ОСМИСЛЕННІ
ЄВГЕНА МАЛАНЮКА**

Просалова Віра Андріївна,

д. філол. н., професор

Бєлянн Аміна Василівна,

студентка

Донецький національний університет імені Василя Стуса
м. Вінниця, Україна

Анотація. У статті виявлено особливості художньої реалізації Євгеном Маланюком опозиції Захід/ Схід, що була ключовою для розуміння його світоглядної орієнтації. Встановлено, що поет не мав ілюзій щодо Сходу, вважаючи його диким, зловісним – на противагу Заходу.

Ключові слова: опозиція, діалог, полілог, Європа, Україна.

Постановка проблеми. Дилема Захід чи Схід постала перед Євгеном Маланюком у листопаді 1920 року, коли він після поразки національно визвольних змагань разом з іншими вояками Української Народної Республіки мусив залишити Україну. Болісні рефлексії озвалися в багатьох віршах: «Ісход», «13 листопада 1920 р.», «Листопад 1920», «Під чужим небом» та інших.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Авторитетний дослідник творчості поета Л. Куценко підкреслював: «Коли історики майбутнього будуть досліджувати витoki духовної невиперпальності (слово поета!) українського народу у найскладніший період його життя [...], вони не минуть Євгена Маланюка» [1, с. 16]. В. Просалова в монографії «Текст у світі текстів Празької літературної школи» [4] простежує взаємодію текстів, виявляє інтертекстуальні зв'язки авторів із попередниками та сучасниками, з'ясовує форми та типи інтертекстуальності. Результатом опосередкованих або безпосередніх контактів

авторка вважає діалогічні зв'язки віршів Є. Маланюка та Юрія Клена. Дослідниця підкреслює, що ці поети формувалися в контексті національних і світових традицій.

Т. Левчук [2] розкриває контакти «пражан» з іншими представниками української діаспори, І. Шацький [6] розглядає проблеми, пов'язані з розумінням та інтерпретацією оніричних фрагментів, з'ясовує причини актуалізації жанру візії, виявляє природу онейричних елементів та їх функції. Загалом останнім часом інтерес до дослідження творчості Євгена Маланюка знизився порівняно із початком 2000-х років. Це ще раз підтверджує необхідність нових наукових розвідок у цьому напрямку.

Мета цієї студії – виявити художню своєрідність реалізації опозиції *Захід/Схід* у поезії Євгена Маланюка, що змушує вдатися до зіставлень із віршами Юрія Клена, який, вступивши в полілог із російськими авторами (О.Пушкін, Ф. Тютчев, О. Блок, В. Соловйов), відповідав і їм, і лідеру українського поетичного процесу в діаспорі.

Опозиція *Захід/Схід* набуває вирішального значення для Євгена Маланюка як учасника національно-визвольних змагань, який разом з іншими вояками перетнув річку Збруч, переживши гірке розчарування від того, що довелося відступити на територію Польщі.

Розглянемо опозиційну пару *Захід/Схід*. Під Заходом мається на увазі Європа в цілому. Україна є «західною», отже, органічною частиною спільноти європейських народів. І це не просто факт фізичної географії. Для історика «Європа» – це не просто великий півострів Євразійського континенту, а насамперед сім'я народів, які, хоча політично розмежовані, проте, мають спільну культурну та соціальну спадщину. Не все, що географічно розташоване в Європі, є її частиною в історичному сенсі. Пізня Османська імперія, яка захопила велику частину континенту, не належала до європейської спільноти. Московська Русь XIV-XVII століть була також неєвропейською, хоч вона пережила період «вестернізації» або «європеїзації» у час реформ Петра Великого.

Україна ніколи не проходила через епоху насильницької і стрімкої «вестернізації». І це зовсім не дивно, адже країна з самого початку була, по суті, європейською, і, в цьому значенні слова, «західною», тому не потребувала різких змін на шляху асиміляції до Європи.

Поняття «Схід» позначає два різні історичні утворення: світ східного християнства та візантійської культурної традиції, з одного боку, та світ євразійських кочівників – з іншого. Очевидно, що ці два значення не пов'язані між собою. Хоч обидва вони мали найбільше значення для становлення України, проте їх вплив у кожному випадку здійснювався в різний спосіб. Отже, дихотомія *Захід/Схід* – це усвідомлена різниця між Східним і Західним світами. Розглянемо цю відмінність у поетичному осмисленні Євгена Маланюка.

Опозиція *Захід/Схід* знайшла відображення в літературі ще у 1820–1830-і роки. Злободенною стала проблема збереження культурної, національної самобутності, приєднання до європейської спільноти. Є. Маланюк засуджував негативне ставлення радянської влади до Європи, пародіював її гасла: «Після Полтави й Конотопа, / Городового й босяка / Та Бейліса, та самоваря, / Царя та сов-царя з Чека, / Культури, що північний „паря“ / Приніс „на астріє штика“, – / Не дивно. / Для таких „ребят“ / Європа – смерть! Європа – яд!» [4]. Поет висміював намагання радянської влади дискредитувати Європу та Захід, натомість акцентував, що саме радянська влада є безкультурною, загарбницькою, «гнилою»: «Для них вона гниє щороку, / На радість рідних держиморд, / Та жде – не діждеться на кроки / Спасених євразійських орд» [4].

У вірші «Ісход», назва якого викликає асоціації з однією з книг Старого Заповіту і нагадує про поневіряння нащадків Якова в Єгипті, Є. Маланюк згадував ті незабутні дні, коли він покинув Україну:

Налітали зловісні птахи,

Доганяли сумний похід,

А потяг ридав: «На Захід... на Захід... на Захід...

І услід реготався Схід [4].

Схід поставав ненависним поетові, ворожим, тому і з'явилися сповнені ненависті рядки:

Катуй, гвалтуй хижацький схід!
Жени орду в азійську далеч! [3, с. 57]

Схід у сприйнятті поета дикий, хижий, зловісний. Він постійно зазнає мутацій («А там ім'я посмертне «Ленін» / Вже обертається в «Петро»), проте зберігає свою антигуманну суть.

На відміну від російських авторів, які акцентували на тому, що Росія була щитом від «азіатського Дракона», Є. Маланюк розкрив її загарбницьку суть. Натомість Україну він показав розтерзаною між Заходом і Сходом: «На узбіччі дороги – з Європи в Азію, / Головою на захід і лоном на схід – / Розпростерла солодкі смагляві м'язи / На поталу, на ганьбу земних огид» [4]. Поет намагався зрозуміти причини її бездержавності й віднаходив їх не лише в географічному розташуванні, а й комплексі малоросійства, розслабленості, плебействі, відсутності провідника, що змушує його брати на свої плечі державотворчу місію («Як в нації вождя нема, тоді вожді її – поети»).

У полілог про *Захід/Схід* включився і Юрій Клен (Освальд Бурггардт) - німець за походженням, українець – за духом. Якщо Є. Маланюк докоряв, картав, таврував, то Юрій Клен переконував, що українці «завжди жертвами лягали», щоб захистити інші народи від дикого Сходу. В одному вони були одностайними, в тому, що українці були об'єктами, а не суб'єктами історії.

Висновки. В опозиції *Захід/Схід* Є. Маланюк віддавав перевагу західним цінностям. Схід же сприймав як ворожий простір. Автор виступив проти намагання радянської влади дискредитувати Європу та Захід, тому й не приховував своїх поглядів, розвінчуючи міф про «радянський рай».

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Куценко Л. «На перехресті слова розіп'ятий...». Маланюк Є. Невичерпальність. Київ : ВЦ «Просвіта», 2001. С. 5–24.

2. Левчук Т. П. «Празька школа» в контексті української діаспори (період міжвоєнтя). *Волинь філологічна: текст і контекст. Польська, українська, білоруська та російська літератури в європейському контексті*: зб. наук. пр. Вип. 6 : У 2 ч. Ч. II. Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту імені Лесі Українки, 2008. С. 90–97.

3. Маланюк Є. Невичерпальність. Київ : ВЦ «Просвіта», 2001. 318 с.

4. Празька школа: поетичні твори. URL: <https://ukrlit.net/lib/prosalova/1.html>

5. Просалова В. Текст у світі текстів Празької літературної школи: Монографія. Донецьк, 2005. 343 с.

6. Шацький І. В. Жанр візії у творчості поетів Празької школи. *Учені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Сімферополь, 2014. Т. 27 (66). № 4. Частина 2. С. 94–99.

PHILOSOPHICAL SCIENCES

УДК 004.946

ЕВОЛЮЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ТЕХНОЛОГІЙ ВІРТУАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Шкурдода Людмила Олександрівна,

викладач

КЗ Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти
м. Суми, Україна

Анотація: У статті проведено історичний та категоріальний аналіз термінів «віртуальний» та «віртуальна реальність». Окреслено головні напрямки дослідження концепту «віртуалістика» з метою виявлення концептуального апарату, необхідного для філософського аналізу віртуальної реальності.

Ключові слова: віртуальна реальність, людина, теоретичні підходи, віртуальний.

На сьогоднішній день описати одним однозначним визначенням поняття «віртуальна реальність» досить складно. Адже зі зміною історичних епох змінювалося і значення даного поняття.

Розвиток віртуальної реальності починається з античної, східної, візантійської та схоластичної філософії, але за нашими спостереженнями, найпомітніші зміни відбулися тільки наприкінці ХХ століття, цей термін набув статусу науковості та став розглядатися у філософському дискурсі.

Термін *virtus* активно використовувався ще в античній філософії. Цим терміном римляни називали військову відважність чи стан душевного підняття воїна. А з іншої сторони – це вища добродієність (мудрість).

Також, розглядаючи буддизм можна помітити, що система понять з